

KÖNYVEK

Rovatvezető: RÓNAY GYÖRGY

HÁROM KÖNYV A MAGYARSÁGRÓL

A PÁRIS-KÖRNYÉKI BÉKÉK FELSZÁMOLÁSA, mert hiszen ez történi már három esztendeje, (vagy húsz éve is lassanként?) a magyarság sorsába is belenyúlt. Amióta itt élünk a Kárpátok karéjában, mindig együtt mozdult földünk az európai változásokkal, — visszatörpanva, együtt futva, néha nagyritkán elébevágvva, de mindig egy volt sorsunk Európáéval. Keleti évezredünkre büszkék voltunk mindenha, de hűtlenek a keletiekhez, Nyugathoz még akkor is hűek maradtunk, mikor a Császárok ránk hagyták keleti határait védelmét. Hűségünk értelme az volt, hogy sohasem császári birodalmakat védtünk, hanem mindig a nyugati latin-kereszténységet, mert a pogány ellenkezéssel vagy neofita buzgalommal felvett keresztység örök varázsától soha többé nem szabadulhatunk. A szalak eltéphetetlenek. Páris néha Bakonnyá változik, Heidelbergben Podolin lelke kísért, — ugyanígy költözik Versailles Kismartonba és Páris a Pece patak sekélyes vize mellé.

Ma a kötélék meghúzódik, néhol enged, néhol a husunkba vág. Európa keretei elmozdultak s a mi földünk évezredes gyakorlatnak engedve mozdult velek. Hogy nem egy heterogén összetételű halmaz tagjaként vettünk részt ebben a változásban, hanem egyetlen organizmus megbomlott egyensúlyának tántorgásában mozdultunk mi is, azt az bizonyítja, hogy a területi változással párhuzamosan egy érületi változás is megindult a magyar szellemiségben. Ennek az érületi változásnak csak terjedelméről ad fogalmat a közelmúlt néhány belpolitikai változása, mélységét az mutatja, hogy a szellemi élet legmagasabb szintjén is megindult a természetes mozgás: leltározunk, felszámolunk s keressük egymás kezét. Hirtelen fontossá vált, hogy nemzeti értékállományunkat leltározzuk, mert ennek súlya fogja meghatározni új elhelyezkedésünket Európában. Húsz esztendő történetét kell felszámolnunk, mert nem térhetünk új utakra el-nem-mondott panaszok keserűségével. És meg kell tudnunk, hogy — határon innen, határon túl, — van-e még valami, ami egybefoghatja magyarságunkat? Európa Góliátjai már birokra keltek, itt az ideje, hogy Dávid megtöltse parittyáját...

A MONTE DEI CAPPUCINI VEDETTÁJÁN, Torino felett valami furcsa régi hagyományt követve, sasokat őriznek egy piszkos vasketrecben. 1893-ban egy gyermekifjú, amikor meglátta e szomorúan gubbasztó madarakat, azt írta naplójába, hogy ezek az állatok talán csak azért élnek, mert nem tudják, hogy mi az öngyilkosság. „Minden rabság látása fáj nekem” — írta, s nem is írhatott mást. Nemcsak azért, mert akkoriban a fiatalság eszménye még a szabadság volt, hanem mert ő boldog vendége lehetett a Via dei Mille egyik házában, ahová akkoriban a fél nemzet küldte szerető, aggódó szívét. Meszlényi Jenő negyvennyolcas honvédeztredesnek, Kossuth sógorának volt az unokája ez a fiatalember s akkoriban abban a kiváltságban részesült, hogy ott lakhatott az Öreg Kormányzónál.

Mindezt azért kell elmondanunk Jankovics Marcellről, a „Húsz

esztendő Pozsonyban⁴¹ szerzőjéről, mert könyve megértéséhez tartozik. Amint hogy az is hozzá tartozik, hogy jogász volt, Pozsonyban ügyvédkedett, a füleki kerületet képviselte esztendőig a képviselőházban. A kiegyezés utáni Magyarország rokonszenves alakja volt s annak a jóértelemben vett polgári típusnak, mely akkor kezdett csak kialakulni, egyik példaképe lehetett volna. A szabadságharc nemes liberalizmusa még eleven eszmény volt számára s nem mellődöngető politikai frázis, kapcsolatai a Cavour-utáni Itáliával s európai utai (egyike volt a legkitűnőbb alpinistáknak) az átlagnál jóval szélesebb látókörhöz juttatták. Nem tartozott az ábrándozó magyarok közé s Pozsonyban hamar megtanulta, hogy a harmincmillió nygyarról való szavalatok helyett okosabb volna alaposan nekilátni a nemzetiségek ügyének gyökeres rendezéséhez.

Bizonyos dolgokban tisztábban látott sok vakságverte kortársánál s mégis, ez a legmegdöbbentőbb tanulsága könyvének, még őt is milyen készületlenül érték a háború végét követő események. Művének eleje kísértetiesen érzékelteti, milyen nemzeti szerencsétlenség az, ha nagy politikai változások idején informálatlan a közvélemény. A mesterségesen gyártott közhangulat hipnózisából felriasztott magyarság sok gesztusát érteti meg velünk Jankovics Marcell. Csak az a társadalom sodródik nemzeti összefogás helyett forradalmakba, csak az a vezető-osztály repatriál helytállás helyett, mely még a katasztrófa pillanatában sem tudja lehányini magáról azt a sok belső hazugságot, amivel megétették.

Noi salivam per entro il sasso rotto
E d'ogni lato ne stringea lo stremo
E piedi e man voleva il suol di sotto...

1906-ban idézte Dante e sorait Jankovics Marcell egy szép könyvében, a Sasfészekben. 1919-ben ugyanez történt meg vele. Ismétéljük: ő a világosabban látó magyarok közé tartozott. A változás nem döntötte télen honfibúba, ő nem repatriált, hanem hozzálátott egy hűsz esztendeig reménytelennek látszó küzdelemhez: megmenteni, ami még menthető. De — és ez könyvének másik megrázó tanulsága —, a zökkenő olyan nagy volt és olyan váratlan, hogy soha többé nem találhattak vissza, még a hozzá hasonlóak sem a valóság biztos talajára. A régi Magyarország kapuja bevágódott mögöttük és megható az a hűség, ahogyan kitarítottak a régi haza mellett. De azt nem vették észre, hogy a régi Magyarország kapuja nemcsak mögöttük vágódott be, hanem azok számára is megszűnt, akik a csonka haza határai között maradtak.

Szívszorító olvasmány az a pár száz oldal, melyen leírja intervencióikat a nyugati hatalmagnál, ahogy kibontakozik előttünk heroikus küzdelmük, mely nem válogatott az eszközökben s megszálló katonának, lézengő újságírónak, a népek összességének s világláró magánosoknak egyaránt meg akarta magyarázni a mi igazunkat. De szívszorító élmény megélni gondolataik vergődését, ahogy az új világ ismeretlen falaiba ütődött. Az egész műben, mely pedig hűsz esztendőre pillant vissza, nincs anyi vádaskodás, mint amennyit az elmúlt esztendőknben pesti kávéházakban összeírtak a riporterek a közelmúlt néhány hónapjáról. Nincs ebben a műben semmi igaztalan gyűlölködés a megszállók ellen s még utolsó lapjain is baráti kéz nyúlik a szlovákok felé. Am mintha csak az elszenvedett igazságtalanságokkal és a remény csalóka táncával telt volna el a hűsz esztendő, mintha csak ez volna a regisztrálni való. Nem látja azt a vál-

⁴¹ a Franklin Társulat kiadása

tozást, amin az elszakított társadalom keresztülment. Nem látja az agrárproletariátus szemléleti változását, nem vette észre az elcsatolás után felszerűlt fiatalság mozgalmait, nem látja azt sem, hogy kedves városának levegője, amit le akar írni, már rég nem olyan, amilyennek ő ismerte. E piedi e man voleva is suol di sotto...

EGY NEMZEDÉK ÉLETE HÚSZÉVES KISSEBSEGBEN, ez az alcíme Jócsik Lajos jelentős könyvének. Az „Iskola a magyarságra”¹ Peéry Rezsőnek Az Ország Útjában közzétett naplója mellett talán a legjelentősebb dokumentuma annak, ami húsz esztendő alatt történt, a nemzetet kívül. Jócsik a felvidéki ifjúság élcsapatába tartozott, bizonyos fókig fenntartással kell fogadnunk mondanivalóinak nemzedékes érvényét, de ha leszállítjuk megállapításainak tartalmát arról a magas szintről, ahová ő emelte őket, akkor bizvást alkalmazhatjuk a hajdani Cseh-szlovákiában felnőtt kortársaira is. Nem tartozik a romantikus emlékezők közé s nincs oka a mentegetőzésre: ez a két körülmény biztosít minket objektivitásáról. Ha van érzelmi tehertétele könyvének, az inkább a húzódozás, az a szemérmes fanyalgás, amivel apáink annakidején kifizettek minket, mikor háborús élményeikről faggattuk őket. „Fiatalkorom gyermekévekben galambokkal kereskedtem” — írja egyhelyütt. — „Ha akadt egy bevőm, felzavartam seregemet, lássa meg röptükben is gazdagságom az érdeklődő. Úgy hajtom fel most is emlékeimet, követ dobok szinte közéjük s repülésre zaklatom, távlatra kényszerítem őket, mert nagyon közel vannak még, annyira közel, hogy egyik még a lélekkel.”

Minket elsősorban ez a lélek érdekel, a nemzetet kívül felnőtt kortársaink lelke, tagolatlan teljességében, emlékeivel egybeforrva. Mert tagoltan ismerjük már sok változatát. Ismerjük a mártírként sebmutatokat, ismerjük azokat, akik gyors tájékozódás után fejest ugrottak a magyar élet legsekélyebb vizébe, ismerjük azokat, kik ma is tájékozatlanul tapogatnak maguk körül. Megható találkozások és visszataszító élmények során ismertük meg, hogy mit jelent gyakorlati következményeiben a nemzetet kívüli élet. Jócsik könyve kitűnő alkalom arra, hogy egy nemzedék elitjén keresztül keressünk magyarázatot e nemzedék sokféle megnyilatkozására.

Megdöbbenő tapasztalatunk, hogy ez a kisebbségi lélek mennyivel érettebb, mint a miénk. Minden adva van benne, szinte úgy, mintha valóban eleve adatott volna számunkra, ami a mi lelkünkben örök kétségnek forrása volt. Természetes gesztussal törlik el az osztályhatárokat, természetes gesztussal fordulnak a népi gyökerek felé s szinte gyermeki tapogatózással találják meg a romantikus szociografálás ösvényén a földkérdés igazi problematikáját. Ösztönös bennük az is, hogy tapasztalataik nem határolódtak el sem Európa, sem Középeurópa felé, nagy összefüggésekben látnak mindent. Szintetizáló hajlamuk erkölcsi vetülete közösségi öntudatuk, mely áthágja a falu és város, város és város, sőt táj és táj közötti különbségeket. Ennek az alkatnak köszönhetik, hogy a cserkészlet náluk nem maradt meg gyermeki kereteiben, hanem velük nőtt, ennek köszönhetik, hogy szociografálásuk nem vált politikusok fegyverévé, ennek köszönhetik, hogy európai tájékozottságuk nem fordult sznobizmussá, középeurópai érdeklődésük alapja pedig nem egy virtualitás, hanem Középeurópa valósága.

A kép kevésbé szívderítő, mint gondolnók. Mert meztelenre

¹ a Nyugat kiadása

vetkezettve észrevevődik benne, hogy mindaz hiányzik belőle, ami az egyes, valóban kitűnő elemek értelmét megadhatná. A nemzet nélküli népi öntudat, az állammal szembenálló szociális tájékozottság, a politikai szervezetbe nem rendeződhető közösségi szellem, a haza ismeretétől megfosztott európaiság, az a Középeurópa, melyben a magyarság a tennivalók terén parin áll a többi középeurópai néppel... mindez nagyon vigasztalan. Az érettség ilyen foka innen nézvést üvegházi növények sáppatag szépségét idézi.

Nyilván nem is alakulhatott ez a lélek másként. Hiszen még ezek az elemei is minduntalan beleütköztek az államkeretekbe, amint megtelítődtek a magyarság érzelmi tartalmával. Nekik a hagyományt falusi temető korhadó fejfáiról kellett kibetűznünk, sőt magát azt a tényt, hogy ha kisebbségben is, de tömeget alkotnak, azt is valóságos felfedező utakon, csendőrfedeztet mellett fedezhették fel. Szociológiai műveltségük eleven példáit Pozsony periferiáin gyűjtötték a Csallóköz földnélkülivé vált magyarsága körében. Csehszlovák nemzet sohasem volt, tehát a nemzet fogalmának megsejtéséért Párisig kellett utazniuk s Páris idegeneknek nem szívesen tanít ilyen dolgokat. A csehszlovák állam pedig államiságának olyan friss fokán állt, hogy az államkeretek hagyományos értékét ott nem ismerhették meg.

Jócsik könyvének legnagyobb értéke az, hogy világosan látja mindezt s tiszteletreméltó őszinteséggel tárja fel. De talán ennél is többet jelent számunkra az, hogy nem adja fel kisebbségi multjának értékállományát. Most sem, mikor már látja, hogy itt belül bizonyos fogalmak átértékelése elkerülhetetlen. Mert és itt már vége az általánosításnak, itt már csak róla van szó és a hajdani Sarló néhány kitűnő fiataljáról, minél beljebb haladtak a múlt időbe, annál jobban érezték, hogy valami kínzó ellentét van a valóság és szublimált elveik között. A valóságot egyre aljasabbnak ismerték meg és nem tudtak hozzáaljasulni. Maradt tehát az elvek szublimált világa és ők ahhoz kötötték hajójukat. Érezték, hogy a hamarlett állam minden belső hazugsága sem elegendő ahhoz, hogy meghazudtolja Európa kultúráját, Középeurópa organikus egységét, a humanizmus méltó magatartását, a szociális emberség életformáját. Úgy képzelték, hogy ha a szűk csehszlovák keretben nem is érvényesülhet mindez, majd érvényesülhet egy nagyobb keretben. Csak az utat nem találták még hozzá.

Jócsik Lajos könyve tanúsága szerint már megtalálta. Mert az út a nemzeten keresztül vezet. Tépelődő, munkás ifjúságára azzal teszi rá a koronát, hogy a nemzeten belül nem a csodaszarvast találta meg, hanem a jogot ahhoz, hogy most már teljes öntudattal mondhassa el: *Civis europaeus sum!*

MI A MAGYAR? „Si nemo ex me quaerat, scio, si quarenti explicare velim, nescio” felelhetnék Szent Ágostonnal. Egy békésebb kor boldog jövődő magyarja bizonyára csodálkozni fog, hogy mi készítette a mi fejtetőre állítva is józan tudományosságunkat, hogy ezt a kérdést adja fel magának. Hisszük, hogy meg sem fogja érteni, de ma azt kell mondanunk, hogy soha időszerűbb könyv nem jelent meg, mint ez a mű.¹ S talán a boldog utód is megsejt valamit, ha beleolvass e műbe s kieri a sorok közül a buzgó aggodalmat, azt a bizonyos méltóságot, amivel kiki megfelel a feltett kérdésre. A kérdező az eresztékeiben megroppant Európa volt s a feleletet a ma-

¹ a Magyar Szemle Társaság kiadása

gyar lélek legnagyobb ismerői adták; aki kérdezett, életünkre kérdezt, aki felelt, életeért felelt. A válaszból érezhető, hogy idegen a kérdező. Mert sokszor elkiáltották már a magyar önismeret útját járók a kérdést, hogy „Mi a magyar most?” de akkor mindig ostorcsopás volt a válasz. Most pedig mintha régi királyok tárnokmesterei akarnák urok szemét gyönyörködtetni gazdagságával, úgy sorjázik a sok kincs elő, hogy egyetlen kérdésre választ adjon. Csak az éles szem veszi észre az ostort, amely még e büszke feleletben is lesújt. Mert valójában ez a kettősség a mű igazi értéke. Ahol a magyarság örök tartalmáról szól, ott mindig büszkén cseng a hang, ahol azonban ennek az értéktartalomnak jelenvaló érvényesülését tárgyalja, ott megcsattan az ustor. Ez egyben biztosítéka annak, hogy nem áltató önlegyeztetés, hanem az öntudat ébresztése a mű igazi célja.

A szerkesztő előszava elárulja, hogy nem minden „módszertani töprengés” nélkül láttak munkához s tisztában voltak azzal, hogy expressz-szintézisüknek számolni kell néhány belső ellentmondással is. Valószínűleg nem is minden szerzőben tudatosodott a legnagyobb módszertani nehézsége minden hasonló munkának, az tudniillik, hogy erre a kérdésre nem lehet *tartalmas* feleletet adni, mert a magyarság nem tartalom, hanem forma. Teszforma, lélekforma, tehát életforma, érintkezési forma, műforma, munkamódszer stb. Ezek a magyarság statikus elemei, tartalma, mint hitvallás, mindig a jövőben van és így megvalósulása után azonnal megváltozik. A magyarság értéktartalma tehát csak formai érték s így a mű egyes részei aszerint sikerültek jobban vagy kevésbé, ahogy írók erre a kérdésre akartak felelni, vagy pedig nem. (Negatív példaként szerencsére ott volt előttük Prohászka Lajos jószándékai s sok helyes megfigyelése ellenére is sikertelen kísérlete, mely azon bukott el, hogy mindenáron a magyarság „lényegét” akarta megragadni. Lényegünkben csak az ragadható meg, ami nem jellegzetes, a humánnum.)

Ravasz László cikkét minden népről elmondhatnánk, főként a kurzív végeredményt, viszont Szekfű cikke ugyanarról a tárgyról, a változatokat keresve, egyike a kötet legtisztább feleleteinek. A legnehezebb feladattal talán Gerevich Tibornak és Zolnai Bélának kellett megbirkózni, nekik a tárgyi anyag mögött az alkotó titkát kellett ellesni, a stílfordulat, a gesztus mozgatóját, mégis, természetes egyetlenségük ellenére is az ő cikkeik a legtöbbet mondók, mert tárgyük járt legközelebb a kérdés lényegéhez. Nem célunk sorra venni az egyes cikkeket s fenti megjegyzéseink sem kritikai célúak. A mű első lépés s a sürgető idő hozta létre. Azon a hiányérzeten kívül, amit az egyes szerzők maguk is éreznek, hadd mondjuk el, hogy nekünk még volt hiányérzetünk. Egy tárgyi és két személyi. A tárgyat, a magyar bölcelet kérdésével foglalkozót, Babits remek tanulmánya pótolta azzal, hogy izelítőt adott a magyar bölcelet munkamódszeréből. De Horváth Jánost nem pótolhatták tanítványai. És Karácsony Sándor nevének nem lett volna szabad hiányozni a szerzők közül, még akkor sem, ha gondolatainak jelenléte a mű számos lapján jelentette magát.

Bóka László

A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK KORSZERŰ
ÉRTELMEZÉSÉT MUNKÁLJA

AZ ORSZÁG ÚTJA

HAVI ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI FOLYÓIRAT

Szerkesztik: BARANKOVICS ISTVÁN
ÉS DESSEWFFY GYULA GRÓF

Előfizetési ára egy évre 5 P, félévre 2·50 P, egyes szám ára 50 f.

Szerkesztőség és kiadóhiva-
tal: Budapest, IV., Váci-utca
46. II. 3. Telefon: 18-22-40.

Mutatványszámot készséggel küld a kiadóhivatal.

A KÁRMELITA CSEPPEK NÖVÉNYI SÓSBORSZESZ KÜLÖNLEGESSÉG

A Kármelita-rend több mint 200 éves, másoktól eddig felül nem múlt, ma is újszerű találmánya. 72% finom szeszt és kb. 30-féle növényi kivonatot tartalmazó párlat.

Kellemes illatánál, de főképen kiváló, aromatis-
kus összetételénél fogva teljesen egyedülálló, a
művelt ember igényeit kielégítő, elsőrangú
háziszser.

Nagy eredménnyel használható úgy belsőleg,
mint külsőleg.

1721 óta ismerik, kedvelik az összes kultúrállamokban

Kis üveg ára . . 1·20 P

Nagyobb üveg ára 3·30 P

Kapható drogériákban és szaküzletekben.

Csak zárt üvegekben hozzuk forgalomba!

KÉSZITI A KÁRMELITA RENDHÁZ

BUDAPEST, XIII. HUBA-U. 12. TELEFON: 291—469

**Tanulmányok az európai szellem
válságáról és jövőjéről**

MI, EUROPAIAK...

Megjelenik január 25-én.

Vigilia-kiadás

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Possonyi László.